

**Завадська Д.В.**, к. е. н., доцент,  
доцент кафедри банківської справи  
*Одеський національний економічний університет*

**Хархардіна Д.Ю.**, студентка  
кредитно-економічного факультету  
*Одеський національний економічний університет*

## АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

**Завадська Д.В. Хархардіна Д.Ю. Аналіз регіональної банківської системи Одеського регіону.** У статті розглянуто поняття «регіональний банк», його суть та доцільність у сучасних умовах збиткової діяльності банківської системи України. Проаналізовано необхідність створення і діяльності регіональних банків. Досліджено забезпечення Одеського регіону банківською інфраструктурою, проаналізовано діяльність зареєстрованих у регіоні банків. Проведено кластерний аналіз регіональних банків різними методами та надано характеристику кожного з кластерів.

**Ключові слова:** регіональний банк, ефективність, банківська інфраструктура, кластерний аналіз, метод k-середніх.

**Zavadskaya D.V., Kharkhardina D.Yu. Analysis of regional banking system of Odessa region.** В статье рассмотрено понятие «региональный банк», его суть и целесообразность в современных условиях убыточной деятельности банковской системы Украины. Проанализирована необходимость создания и деятельности региональных банков. Исследовано обеспечение Одесского региона банковской инфраструктурой, проанализирована деятельность зарегистрированных в регионе банков. Проведен кластерный анализ региональных банков различными методами и предоставлена характеристика каждого из кластеров.

**Ключевые слова:** региональный банк, эффективность, банковская инфраструктура, кластерный анализ, метод k-средних.

**Zavadskaya D.V., Kharkhardina D.Yu. Analysis of regional banking system of Odessa region.** In the article the concept of «regional bank» was considered, it's essence and feasibility in current conditions of the unprofitable activity of Ukrainian banking system. A necessity of the establishment and activities was analyzed. Providing of banking infrastructure in Odessa region was investigated, activities of banks which are registered in the area were analyzed. Cluster analysis of regional banks by various methods was conducted and the characteristics of each cluster were provided.

**Keywords:** regional bank, efficiency, banking infrastructure, cluster analysis, k-means method.

**Постановка проблеми.** У процесі становлення ринкових засад економічних систем одне з провідних місць займає створення і розвиток фінансових установ, оскільки банківська система є інститутом, який забезпечує загальну стабільність розвитку економіки. На макроекономічному рівні стабільність функціонування банківської системи в цілому забезпечують системні банки, проте роль середніх і малих регіональних комерційних банків є значущою в забезпеченні ефективного розвитку окремих регіонів держави. В умовах кризи банківської системи та економіки взагалі актуальним постає питання підвищення показників діяльності регіональних банків задля стимулювання розвитку регіонів.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Сучасний розвиток регіональної банківської системи має бути спрямований на ефективні позитивні зміни банківської системи, які включають використання внутрішнього потенціалу кожного регіону як конкурентну перевагу, підтримку місцевої економіки,

збалансований розвиток територій, які реалізуються на рівні банку та регіону в рамках виконання політики регіонального розвитку банку, області, держави. Вивченням та дослідженням цієї проблеми займалися такі провідні українські економісти, як Я. Грудзевич, Л. Гуляєва, О. Кірєєв, В. Матвієнко, С. Мочерний, Ю. Селезньов, О. Гірна, О. Іщенко, О. Копилук.

**Постановка завдання.** Метою статті є аналіз та оцінка діяльності банків на ринку банківських послуг Одеського регіону в умовах загального кризового стану банківської системи. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі основні завдання: характеристика діяльності регіональних банків у цілому, оцінка забезпечення регіону банківською інфраструктурою, проведення кластерного аналізу серед банків, що присутні в Одеському регіоні.

**Виклад основних результатів.** На сучасному етапі розвитку системи комерційних банків України існує об'єктивна необхідність їх структурування та спеціалізації. На сьогодні можна констатувати

низький рівень забезпеченості регіонів України банківськими установами (філіями, відділеннями), не кажучи вже про власні регіональні банки. Має місце ситуація, коли в регіонах діють філії системних банків або невеликі «кишенькові» банки, які не задовольняють попит на банківські послуги. Водночас мережа відділень великих банків сконцентрована переважно в містах та районних центрах, тому доступ, зокрема, сільського населення до банківських послуг є обмеженим. Відповідно до Закону «Про банки та банківську діяльність» банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виняткове право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків. Поняття регіонального банку в українському законодавстві не наводиться, проте вживається як складова частина класифікації банків за територіальним охопленням, що включає в себе також міжнародні банки та міжрегіональні, що діють на території однієї країни.

У світовій практиці регіональний банк визначають як депозитну установу, тобто банк, що займається вкладами і кредитами, або кредитну спілку, яка більше, ніж звичайний комерційний банк, який здійснює свою діяльність на державному рівні, але менше, ніж центральний банк, який здійснює свою діяльність на національному або міжнародному рівні.

Як правило, вони забезпечують, із деякими обмеженнями, одні і ті ж послуги, як і великі банки: депозити; кредити, лізинг, іпотека і кредитні карти; мережі банкоматів; брокерські послуги щодо цінних паперів; інвестиційно-банківські послуги; продаж страхових послуг; управління пенсійними фондами. Цей термін часто використовується в біржовій торгівлі, коли мова йде про інвестування в різні типи банків, як правило, регіональні банки називають «біржові фонди».

Розвиток економічного потенціалу регіонів та підвищення їхньої конкурентоспроможності потребує належної банківської підтримки. З іншого боку, рівень розвитку регіональних банківських систем значною мірою залежить від соціально-економічного розвитку регіонів, чисельності населення, розвитку ринкової і транспортної інфраструктури, мережі зв'язку тощо. Банки спрямовують свої капітали на розвиток тих регіонів, які мають хороші економічні перспективи, де висока концентрація ділової активності [1].

Формування регіональної мережі комерційного банку здійснюється для досягнення цим банком певних цілей: збільшення обсягу продажу банківських послуг, нарощування своєї присутності на даному регіональному ринку, банківського обслуговування своїх клієнтів у даному регіоні тощо.

Суспільна ефективність діяльності регіональних банків забезпечується тим, що вони:

- зацікавлені у розвитку економіки адміністративно-територіальної одиниці, в яку вкладаються банків-

ські ресурси, що пояснюється економічною залежністю таких банків від регіонального потенціалу;

- знають специфіку регіону та особливості місцевої економіки, можуть реагувати на потреби місцевих клієнтів, діяти швидко й оперативного;
- фінансують регіональні інвестиційні проекти, виступаючи інституційними інвесторами;
- характеризуються інституціональною відповідальністю (хоча й частковою) за рахунок присутності коштів органів регіональної та місцевої влади в капіталі;
- як правило, не здійснюють спекулятивних операцій, що позитивно впливає на підвищення довіри до регіональних банків [7].

Передусім необхідно оцінити забезпечення регіону банківськими установами, що можна зробити за допомогою індексу забезпечення банківською інфраструктурою (Із):

$$Iz = \frac{N}{\sqrt{S \cdot \text{Чean}}}$$

де N – кількість банків та їх філій у регіоні;

S – площа регіону;

Чean – чисельність економічно активного населення [2].

Для Одеського регіону [3; 4; 8] цей показник становитиме:

$$Iz = \frac{778}{\sqrt{33\,310 \cdot 1086,3}} = 0,13$$

Значення індексу не є високим через посилення ролі Інтернет-технологій у сфері обслуговування клієнтів та велику кількість банкоматів, терміналів самообслуговування, у тому числі небанківських.

В Одеському регіоні станом на 22.12.2016 зареєстровано чотири діючі банки – юридичні особи: ПАТ «МАРФІНБАНК» (м. Чорноморськ), ПАТ «ФІНБАНК», АТ «Місто Банк», АБ «Південний». Від 16 грудня 2016 р. ПАТ «КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК «ІНВЕСТБАНК» було визнано неплатоспроможним та введено тимчасову адміністрацію строком на один місяць, до 17 січня 2017 р., тому дані зі звітності цього банку для подальших розрахунків враховуватися не будуть.

Передусім увагу слід приділити тому, що обрані банки знаходяться в різних групах відповідно до нововведеної класифікації від Національного банку України. Так, ПАТ «МАРФІН БАНК» належить до групи банків іноземних банківських груп; Акціонерний банк «Південний» – до I групи (банки, частка активів яких більше 0,5% активів банківської системи), ПАТ «ФІНБАНК» та АТ «Місто Банк» – до II групи (банки, частка активів яких менше 0,5% активів банківської системи), що можна помітити у розрахунках. ПАТ «КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК «ІНВЕСТБАНК» раніше також належав до II групи.

Сумарний обсяг власного капіталу цих банків становить 2 843 604 тис. грн., причому 72,82% цього показника становить власний капітал АБ «Південний». Слід зауважити, що найбільший показник

нерозподіленого збитку має «Місто Банк», що негативно вплинуло на розмір власного капіталу.

Щодо ефективності діяльності банків, то станом на 01.10.2016 два з чотирьох банків виявилися збитковими. АБ «Південний» мав прибуток у розмірі 51 101 тис. грн., що є досить високим показником в умовах загальної збитковості банківської системи України.

Взагалі в Одеському регіоні присутні 54 банки, враховуючи зареєстровані, тобто наявні філії та регіональні відділення українських та іноземних банків. Для того щоб охарактеризувати конкретно розвиток банківської системи регіону, необхідно виключити банки з державною часткою та банки іноземних груп, тому що присутність їх на ринку має певну мету, тоді як регіональні комерційні банки

повинні забезпечувати розвиток фінансової системи регіону та сприяти підвищенню його інвестиційної привабливості. Банки, що зареєстровані в певному регіоні, можуть виходити на більш широкі ринки, не обмежуючись територією однієї області, тому актуальним постає питання про управління філіями банку в інших регіонах. Коли банк діє з великим географічним охопленням, то в основу його організації може бути покладений принцип регіональної організаційної структури, що припускає побудову діяльності через мережу відділень, що пропонують послуги в різних регіонах.

Формою підрозділу, що забезпечує управління філіями, є постійний штатний структурний підрозділ – Дирекція регіональної мережі. Створення такого підрозділу дає змогу тримати роботу філій

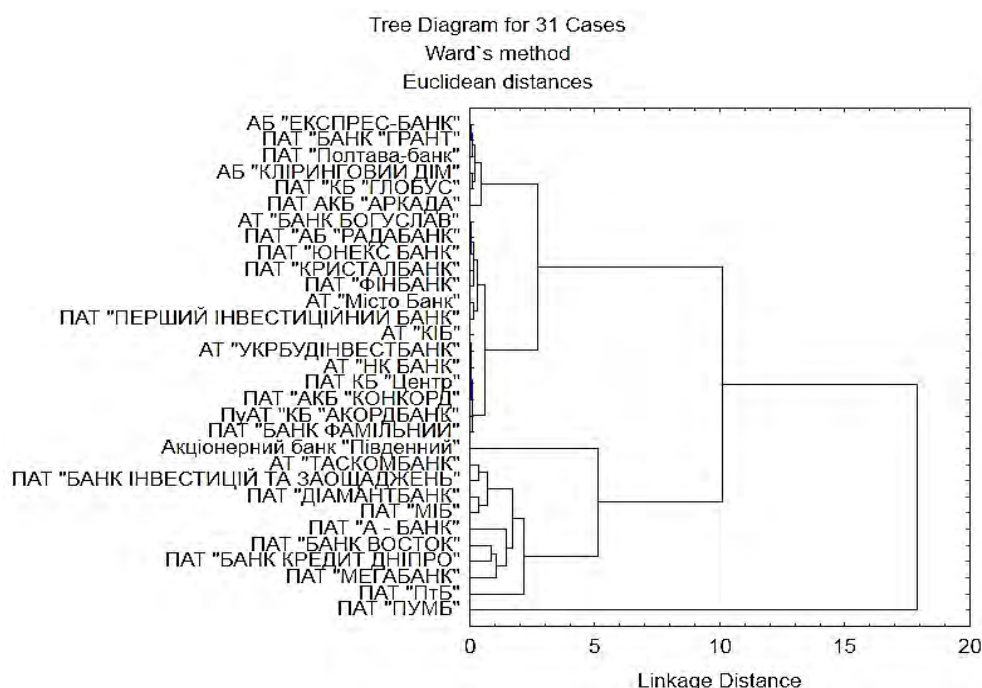


Рис. 1. Кластеризація банків Одеського регіону методом Уорда

Джерело: розроблено автором

Таблиця 1

Назва банку	Показники станом на 01.10.2016					
	Кількість відділень у регіоні, всього	Власний капітал		Активи		Фінансовий результат
		тис. грн.	% до показника по всій банківській системі	тис. грн.	% до показника по всій банківській системі	тис. грн.
ПАТ «МАРФІН БАНК»	31 / 41	404 713	0,27	3 178 487	0,25	15 917
АБ «Південний»	72 / 138	2 070 824	1,37	20 449 711	1,60	51 101
ПАТ «ФІНБАНК»	1 / 1	195 154	0,13	672 983	0,05	-52 886
АТ «Місто Банк»	0 / 11	172 913	0,11	1 684 532	0,13	-296 878
Усього по банківській системі	151 048 404	100,00	1 274 220 485	100,00	-11 625 487	

Джерело: розроблено автором на основі [2]

під постійним контролем, цілеспрямовано передавати необхідну інформацію, створювати відповідні банки даних тощо. Основне призначення такого підрозділу – інтегрувати роботу всіх підрозділів Головного банку у вирішенні завдань ефективного функціонування і розвитку регіональних підрозділів [5].

Щоб проаналізувати банківську інфраструктуру Одеського регіону, проведемо кластерний аналіз банків, що у ньому представлені. Таким чином, до списку потрапив 31 банк. Зазначимо, що кластерний аналіз – це багатовимірна статистична процедура, яка виконує збір даних, що містять інформацію про вибірку об'єктів і потім упорядковує об'єкти в порівняно однорідні групи – кластери. Процедура кластеризації об'єктів на основі методу k-середніх реалізована в пакеті прикладних обчислювальних програм STATISTICA в модулі «Кластерний аналіз» (Cluster Analysis). Кластеризація за такими ознаками: обсяги власного капіталу, коштів в інших банках, обсяги кредитування юридичних осіб та вкладів фізичних осіб, оскільки ці показники є пов'язаними. Такий вибір можна пояснити тим, що метою створення регіональних банків є акумулювання коштів населення та спрямування їх в інвестиції в реальний сектор економіки. Фінансовий результат є підсумком цієї діяльності, проте зараз цей показник є збитковим взагалі по всій банківській системі. Мірою схожості була обрана евклідова відстань, яка враховує однаковою мірою внесок кожної з ознак, як алгоритм об'єднання кластерів був використаний метод Уорда. Теоретично в даному разі можна виді-

лити три кластери, винятком стали ПАТ «ПУМБ» і Акціонерний банк «Південний» унаслідок того, що вони мають найкращі показники серед проаналізованих даних. Перший кластер включає в себе шість банків II групи, що мають невисокі показники і є збитковими. У другому кластері зібрані 14 банків також із II групи, проте вони мають більш позитивні тенденції у своєму функціонуванні і наслідком їх діяльності на ринку банківських послуг Одеської області є прибуток. До третього кластеру увійшли 11 банків із I та II груп, що є найбільш ефективними та успішними серед наявних, результатом їх діяльності є прибуток. Така класифікація запропонована автором і є суб'єктивним баченням отриманих результатів. Далі був проведений кластерний аналіз методом k-середніх.

Метод кластеризації k-середніх (k-means) – це неієрархічний метод, що дає змогу розділити об'єкти на задане число кластерів згідно з досить «тонким» критерієм, що представляє собою статистику Фішера: ставлення міжкластерної дисперсії до внутрікластерної. У результаті поділ здійснюється так, щоб мінливість змінних усередині кластерів була малою, а між кластерами – великою. Це те ж саме, коли об'єкти, що входять в один і той же кластер, розташовані в просторі змінних близько, а ті, що входять у різні кластери, – далеко один від одного. Метод кластеризації k-середніх є більш об'єктивним, проте має суттєві недоліки:

1) результат класифікації сильно залежить від випадкових початкових позицій кластерних центрів;

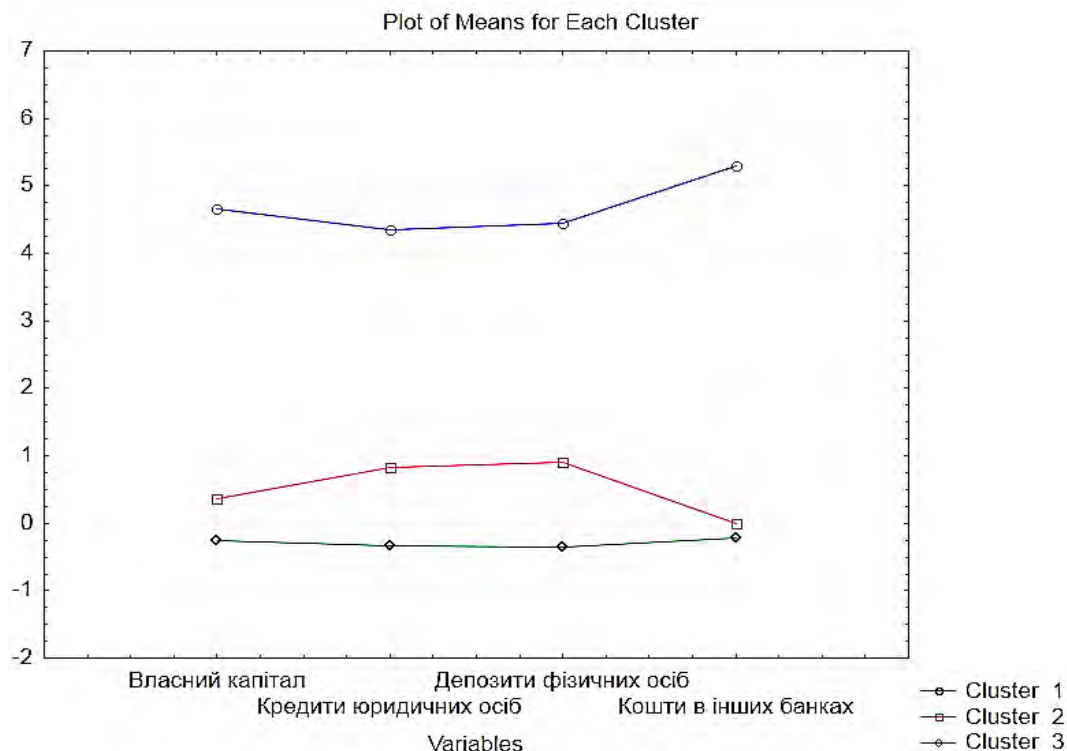


Рис. 2. Кластеризація банків Одеського регіону методом k-середніх

Джерело: розроблено автором



2) алгоритм чутливий до викидів, які можуть викривлювати середнє;

3) кількість кластерів повинна бути заздалегідь визначена дослідником [6].

Для розглянутих банків було сформовано два класичних кластери і один – винятковий, до якого увійшов лише ПАТ «ПУМБ» як абсолютний лідер. До другого кластеру увійшли п'ять банків I групи як ті, що мають високі обсяги залучених коштів та кредитування; до третього кластеру увійшли 25 банків II групи та збитковий ПАТ «ДІАМАНТБАНК» з I групи, що показали відносно неефективні результати своєї діяльності.

Отже, було розглянуто регіональну банківську систему Одеського регіону, яка характеризується багатогранністю та привабливістю для входження іноземних банків. На території області на даний момент зареєстровано чотири банки – юридичні особи, що є високим показником серед інших облас-

тей України, а також на ринку присутні 54 банки, що забезпечують економічну стабільність регіону та його фінансову підтримку. Дослідження банківської інфраструктури показало, що забезпечення Одеського регіону банківськими установами зараз є на допустимому рівні у зв'язку зі структурною перебудовою банківської системи України. За результатами проведеного кластерного аналізу серед українських банків I і II групи було виділено три кластери, один з яких складається лише з одного банку-лідера, а два інші характеризуються відповідно прибутковим і збитковим характером діяльності на ринку банківських послуг. У кризових умовах банківської системи відбувається скорочення філій і структурних підрозділів банків, ліквідація неплатоспроможних банків, тому регіональним банкам необхідно підвищувати ефективність своєї діяльності різними шляхами, оскільки їх присутність у регіоні є визначальною для його розвитку.

### Список літератури:

1. Гірна О.Й. Показники та класифікації банківської концентрації на регіональному рівні / О.Й. Гірна // Регіональна економіка. – 2012. – № 1. – С. 138–148.
2. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=34661442&cat\\_id=34798593](https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593).
3. Довідник банківських установ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/bankdict/search>.
4. Економічно активне населення за регіонами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/).
5. Іщенко О.О. Аналіз рівня розвитку регіональної банківської мережі / О.О. Іщенко // Економіка. Фінанси. Право. – 2012. – № 7. – С. 20–26.
6. Кластеризація методом k-середніх [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Кластеризація\\_методом\\_k-середніх](https://uk.wikipedia.org/wiki/Кластеризація_методом_k-середніх).
7. Копилук О.І. Принципи побудови, функції та завдання регіональної банківської системи / О.І. Копилук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 3. – С. 176–181.
8. Список областей України за площею [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Список\\_областей\\_України\\_за\\_площею](https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_областей_України_за_площею).